

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ: 1 พฤศจิกายน 2566

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2567

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 13 กุมภาพันธ์ 2567

รพีพงศ์ อินตะลี *

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงผสมผสานนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก 2) ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาบริบทพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ ด้วยการใช้แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต แบบประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบ การท่องเที่ยวชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร่วมกับการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการท่องเที่ยวด้านการท่องเที่ยวมี 10 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ โดยมีศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชน ได้แก่ ควรนำคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมาพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อเป็นเพิ่มทางเลือกด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว ควรพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบนฐานคุณค่าและศักยภาพของพื้นที่ ควรพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนให้มีมาตรฐาน และควรให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแก่ชุมชนรวมถึงพัฒนาปรับปรุงช่องทางการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีการอ้างอิง:

รพีพงศ์ อินตะลี. (2567). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อย

อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 6(2), 123-137.

*ผู้ประสานงานหลัก: rapeepong.i@psru.ac.th

Guidelines for Health Tourism Development of Ban Pha Rang Mee Community, Sai Yoi Subdistrict, Noen Maprang District Phitsanulok Province

Received: November 1, 2023

Revised: February 9, 2024

Accepted: February 13, 2024

Rapeepong Intasueb *

Faculty of Management Science,
Pibulsongkram Rajabhat University

Abstract

This mixed methods research aimed to study the tourism components and potential of tourism resources for develop health tourism of Ban Pha Rang Mee Community, Sai Yoi Subdistrict, Noen Maprang District, Phitsanulok Province, and investigate health tourism guidelines for the community's health tourism. The data were collected by using a questionnaire, a semi-structured interview, an observation form, and an assessment form of tourism resource potential according to community tourism components. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The finding showed that there are 10 components of tourism in health tourism: value of tourist attractions, accessibility, tourism management system, amenities, carrying capacity, attraction environment, famous tourist attractions, activities, community's participation, and supporting the development of quality of life and community economics. Also, it was found that the community's potential of tourism resources was at a high level. In terms of the guidelines for organizing community health tourism, the value and potential of tourist attractions should be developed into attractions for health tourism in order to increase tourism options for communities and tourists; health tourism activities should be developed based on the value and potential of the area; community homestays should be developed to meet standards; and it should provide knowledge about health tourism to the community as well as develop and improve communication channels with tourists and those interested in general.

Keywords: Health Tourism, Ban Pha Rang Mee Community, Phitsanulok Province

Cite this article as:

Intasueb, R. (2024). Guidelines for Health Tourism Development of Ban Pha Rang Mee Community, Sai Yoi Subdistrict, Noen Maprang District Phitsanulok Province. *Journal of Management Science Pibulsongkram Rajabhat University*, 6(2), 123-137.

*ผู้ประสานงานหลัก: rapeepong.i@psru.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันการดูแลสุขภาพสุขภาพได้รับความนิยมน้อยอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งพัฒนา กลายเป็นพฤติกรรมของผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพตนเองมากยิ่งขึ้น จึงนำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อย่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งมีอัตราการเติบโตที่น่าสนใจ (วาริพร ชูศรี และวรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล, 2563) และเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่เติบโตเร็วที่สุด (UNWTO., 2022) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการเชื่อมโยงและส่งเสริมการท่องเที่ยวทุก ๆ กลุ่ม มีมูลค่าการตลาดสูงเป็นอันดับสี่ รองจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอาหาร และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (สถาบันทรัพย์สินทางปัญญาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560) การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น มีปัจจัยสนับสนุนหลัก 3 ประการ ประการแรก คือ การขยายตัวของชนชั้นกลางทั่วโลกที่มีระดับรายได้ที่สูงขึ้นซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายด้านท่องเที่ยวมากขึ้นด้วย ประการที่สองคือ ผู้บริโภคทั่วโลกหันมาใส่ใจเรื่องสุขภาพของตนเองมากขึ้น ซึ่งถูกกระตุ้นจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases, NCDs) และความเครียดจากการทำงาน ประการสุดท้าย คือ แนวโน้มการท่องเที่ยวที่นิยมการสัมผัสประสบการณ์แปลกใหม่ในแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม จากการศึกษาที่ภาครัฐกำหนดให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของบริการ ทางกายภาพ (Medical Hub) และเป็นศูนย์กลางการให้บริการทางด้านสุขภาพ (Health Hub) ในระดับเอเชียนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเริ่มเป็นที่รู้จักของคนไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559)

จังหวัดพิษณุโลก มีที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย และมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งภูเขา น้ำตก แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ อีกทั้งเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีพระบรมธาตุที่เป็นที่สักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก และเป็นแหล่งผลิตถือเป็นจุดแข็งที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว รวมถึงโอกาสจากนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ (ภคพร วัฒนดำรง, 2566) จากการศึกษาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (ตาก สุโขทัย พิษณุโลก อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์) พบว่ากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 มีโอกาสสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น นโยบายการพัฒนาเส้นทางสายเศรษฐกิจ Limec (เชื่อมโยง Intra และ Inter-Regional Supply Chain) การเติบโตของอุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากทั้งในและระหว่างประเทศ ค่านิยมการดูแลสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เติบโตขึ้น เป็นต้น โดยได้ระบุว่า จังหวัดพิษณุโลกมีระดับศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอยู่ในระดับสูงสุด ที่ประกอบไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สิ่งแวดล้อมที่ดี มีสินค้าและบริการเชิงสุขภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมเชิงนันทนาการ (เพชรศรี นนทร์ศิริ และชัยรัตน์ เขยสุวรรณ, 2562) ซึ่งแสดงว่าพื้นที่มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี

ชุมชนบ้านผาผึ้ง หมู่ที่ 3 ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ล้อมรอบด้วยภูเขาหินปูน ที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และวิถีชีวิตของคนอีสาน หมู่บ้านมีความ เข้มแข็งคนในหมู่บ้านอาศัยอยู่แบบเรียบง่าย โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน บ้านผาผึ้งจึงเป็นสถานที่ที่หน่วยงานจากหลายภาคส่วนเข้ามาศึกษาดูงาน (พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง) และพระราชรัตนสุธี (ขวัญรัก เกษรบัว), 2566) นอกจากนี้ชุมชนยังได้ริเริ่มดำเนินการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์และนำความโดดเด่นด้านวิถีชีวิตและเกษตรปลอดภัย มาจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเกษตร จึงส่งผลให้ได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปวัดวิถี ระดับชุมชนท่องเที่ยวดาวเด่น “Attractive” ระดับจังหวัด (สำนักงานพัฒนา

ชุมชน จังหวัดพิษณุโลก, 2562) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวรรณกรรมที่ผ่านมายังไม่พบว่า มีการศึกษาการจัดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับชุมชนบ้านผาผึ้ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไพร่ย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก เพื่อกำหนดแนวทางให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่น่าสนใจของภูมิภาคและจังหวัดพิษณุโลกต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไพร่ย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไพร่ย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว

การศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ เทอดศักดิ์ ศรีสุพล (2560) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนบ้านผาผึ้ง โดยได้ระบุถึงบริบทชุมชน (CBT Scoring) ได้จากปัจจัยที่กำหนดศักยภาพชุมชน 10 ประการ ได้แก่ 1) ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ มีเรื่องราว ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิต 2) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง คือ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว มีป้ายบอกทางให้ถูกต้องและติดตั้งเป็นระยะ ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว คือ กฎกติกาที่ใช้ในการบริหารการท่องเที่ยว สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนา ด้านอื่น ๆ ของชุมชน การเสริมศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยวและชุมชน การปฏิบัติตามกฎระเบียบและรูปแบบที่ใช้สำหรับบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มีผู้นำที่มีศักยภาพ ชุมชนต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กรหรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คือ ที่พัก แรม ร้านอาหารเครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย 5) ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว คือ ความสามารถด้านพื้นที่ ความสามารถทางด้านบริการ สาธารณูปโภคและบริการอื่น ๆ 6) ด้านสภาพแวดล้อม คือ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศระบบนิเวศ การอนุรักษ์และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว 7) ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน คือ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว ภาพพจน์ จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยวและการยอมรับของผู้มาเยือน 8) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว คือ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ความเป็นเอกลักษณ์ของกิจกรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ความเข้าใจ ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่ผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกและองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งคนในชุมชนและผู้มาเยือน 9) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วม ทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน และ 10) ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน

คือการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมที่สามารถนำรายได้นั้นไปดำรงชีพ โดยที่คนในชุมชนยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิม หรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับครอบครัวในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชนการท่องเที่ยว โดยชุมชนจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวมาสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสาธารณประโยชน์

ดังนั้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวควรประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบที่สำคัญเป็นอย่างน้อย ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ 4) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเพื่อให้การศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวครอบคลุมมากที่สุดจึงขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาว่าจะเพิ่มเติมในประเด็นใดเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้น ๆ

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Anastasios (2017) ให้พรศนะว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ 1) รีสอร์ทและสถานที่บริการพิเศษด้านสุขภาพ ได้แก่ โรงแรม สปา หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว เรือสำราญ สถานฟื้นฟูผู้ป่วย 2) ผู้ให้บริการด้านสุขภาพ ได้แก่ โรงพยาบาล คลินิก ศูนย์บำบัด คลินิกสำหรับผู้มีบุตรยาก ศูนย์ฟอกไต ศูนย์บริการด้านสุขภาพจิต ศูนย์จักษุ และผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ 3) โปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ การทำอาหารเพื่อสุขภาพ การล้างพิษเพื่อสุขภาพ การเสริมสร้างสมรรถภาพของร่างกาย กิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ ทะเลบำบัด การแพทย์บำบัด และ สปาบำบัด และ 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในรูปแบบพิเศษ ได้แก่ บริษัทนำเที่ยว บริษัทประกันภัย ผู้อำนวยการความสะอาดในด้านที่เกี่ยวข้อง และผู้ให้บริการด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

Jyothis (2016) กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยส่วนช่วยขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศรวมถึงยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบสาธารณสุขให้มีความมาตรฐานมากยิ่งขึ้น และหลายประเทศที่ใช้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพิ่มโอกาสการจ้างงานด้วยการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โรงแรม และการบินไปพร้อม ๆ กัน รวมถึงมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องด้วย

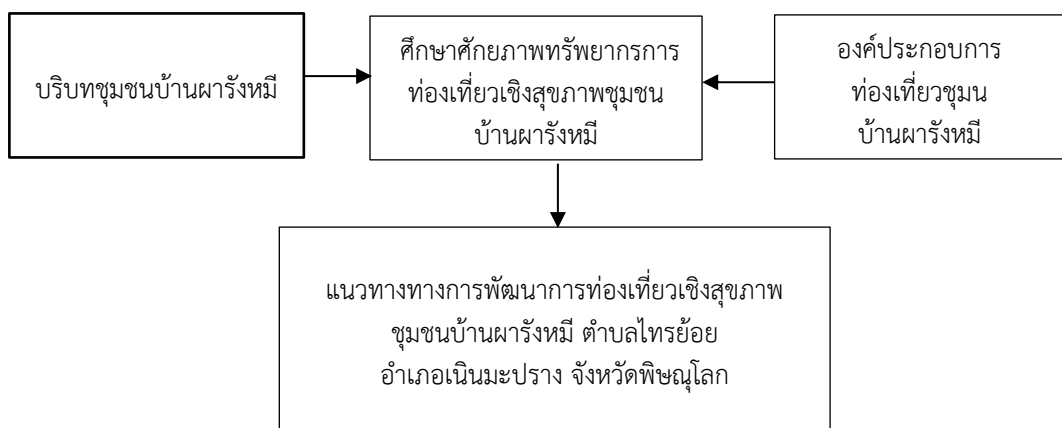
ด้วยความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงได้มีการศึกษาพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างกว้างขวาง เช่น งานวิจัยเรื่อง Health tourism in low mountains: A case study ที่พบว่า สามารถนำพื้นที่ภูเขามาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ โดยต้องมีการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและควรมีการทำงานเชื่อมโยงร่วมกันกับรีสอร์ทในบริเวณใกล้เคียงเพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยว (Dunets, Yankovskaya, Plisova, Mikhailova, Vakhrushev, & Aleshko, 2020) งานวิจัยเรื่อง The challenges of developing health tourism in the Balkans พบว่า ความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่คาบสมุทรบอลข่าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ดี ขาดการร่วมมือกัน สิ่งอำนวยความสะดวกล้ำสมัย และภาพลักษณ์ด้านลบของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น (Kiss, 2015) งานวิจัย เรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บ้านไร่กองขิง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ ปั่นจักรยานชมธรรมชาติ นวดยาหาง ศูนย์บริการเพื่อสุขภาพ เกษตรยามว่าง การรับประทานอาหารค่ำแบบขันโตกล้านนา การแสดงพื้นบ้าน บ้านพักโฮมสเตย์และการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน (ประทีป พิษทองกลาง, พิมลพรรณ ปันทะเลิศ, ชิมมเรศ บริสุทธิ์ และกมลรส วรรณพรม, 2561) งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอายุวัฒนในจังหวัดนครราชสีมา

เป็นการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอายุวัฒนะของจังหวัดนครราชสีมา สร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอายุวัฒนะของจังหวัดนครราชสีมา และสังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอายุวัฒนะของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรม มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านสุขภาพกาย และด้านจิตใจ โดยสามารถนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นในพื้นที่ อาทิ อากาศ ป่าไม้ อาหารพื้นถิ่น แหล่งเกษตรกรรม ปรัชญาชีวิต มาพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพได้ เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ กิจกรรมเดินป่า กิจกรรมทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ปลอดภัย กิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีสุขภาพจิตที่ดี ได้ผ่อนคลายความเครียด เช่น การฝึกสมาธิ การเรียนรู้ปรัชญาชีวิต เป็นต้น (วรพรรณ จันทรากุลศิริ, 2562)

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้ดีขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกำลังได้รับความนิยมและหลายพื้นที่ได้นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สำคัญ สำหรับการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก สามารถนำแนวคิดจากพื้นที่ตัวอย่างดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จต่อไป

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและข้อมูลที่ค้นพบ มาใช้เป็นกรอบในการวิจัย (Conceptual framework) ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก เป็นการศึกษาเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ครบถ้วน มุ่งเน้นในการศึกษาพื้นที่แบบเจาะจงเลือก (Purposive sampling) ในชุมชนบ้านผา

รังหมี ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่สำหรับการวิจัย ได้แก่ เดินทางได้สะดวก เป็นชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปวิถี ระดับจังหวัดประเภทดาวเด่น “Attractive” และได้รับการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ โดยมีการกำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเลือก (Selected Sampling) รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 คน ประกอบด้วย ตัวแทนภาครัฐ จำนวน 3 คน ตัวแทนผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน และตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน ผู้วิจัยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาตามความเหมาะสมที่จะได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างครบถ้วนและชัดเจน โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีอายุไม่น้อยกว่า 30 ปี มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวหรือมีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 3 ปี อาศัยหรือทำงานอยู่ในพื้นที่วิจัยไม่น้อยกว่า 1 ปี สามารถพูดและสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ และมีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย

2) **เครื่องมือการวิจัย** แบบสำรวจ (Survey Guidelines) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) แบบบันทึกการสังเกตสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Observation Recording Form) ในการระดมความคิดเห็นการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน และแบบประเมินศักยภาพองค์ประกอบการพิจารณาการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบ 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง 3) ด้านระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 6) ด้านสภาพแวดล้อม 7) ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน 8) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 9) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 10) ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน ร่วมกับแบบประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน

3) **การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ** ผู้วิจัยเตรียมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบริบทของชุมชนสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนให้มีประสิทธิภาพโดยการหาคุณภาพเครื่องมือวิจัยมีขั้นตอน ได้แก่ มีสร้างข้อหวัข้อคำถามโดยอ้างอิงจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและข้อมูลบริบทชุมชน และตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว จากนั้นตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่าทุกข้อหวัข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.50 ซึ่งแสดงว่าเครื่องมือการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไทรย้อยอำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก มีความเหมาะสม

4) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (ชาย โพธิ์สีตา, 2562) ในที่นี้ผู้วิจัยได้นำตัวเองเข้าไปในพื้นที่วิจัยดังกล่าวเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ร่วมกับการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และแบบประเมินบริบทท่องเที่ยวชุมชน ตามวันเวลาที่กำหนด ใช้การจดบันทึก การบันทึกภาพและเสียง ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 5) การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และแบบประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร่วมกับการพรรณ

วิเคราะห์ (Content Analysis) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) (สุภากร จันทวานิช, 2557)

ผลการวิจัย

1. การศึกษาองค์ประกอบและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผารังหมี ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก

องค์ประกอบการท่องเที่ยว

1.1 ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านผารังหมี อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก มีคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ ได้แก่ ชุมชนมีพื้นที่ที่ถูกล้อมรอบด้วยภูเขาหินปูนสลับกับพื้นที่นาข้าวและสวนเกษตร ทำให้เกิดทิวทัศน์ที่สวยงาม มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายสามารถสร้างประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนได้ เช่น กิจกรรมทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สบู่ แชมพู ลูกประคบ กิจกรรมประกอบอาหารพื้นถิ่นเพื่อสุขภาพ จากวัตถุดิบปลอดสารพิษ ที่ส่งผลดีต่อสุขภาพและสามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้ โดยมีรายการอาหารที่น่าสนใจ เช่น แกงอ่อมไก่บ้าน ลาบไก่บ้าน แกงหยวกไก่บ้าน และข้าวต้มแตก เป็นต้น กิจกรรมเยี่ยมชมสวนเกษตรและชมผลผลิตในท้องถิ่น เช่น กิจกรรมเยี่ยมชมมะม่วงน้ำดอกไม้ อินทรี ชมการแปรรูปมะม่วงสู่ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ซาลาเปาไส้มะม่วง มะม่วงกวน เป็นต้น

1.2 ด้านความสะดวกในการเข้าถึง พบว่า ใช้การเดินทางด้วยรถยนต์โดย เส้นทาง พิษณุโลก – สากเหล็ก ซึ่งห่างจากตัวเมืองพิษณุโลกประมาณ 80 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถประมาณ 1 ชั่วโมง 45 นาที และรถโดยสารบริษัทคิงด้อมทัวร์ เส้นทาง พิษณุโลก – นิคมบ่งพร สามารถใช้บริการ ตั้งแต่เวลา 06.45–17.20 น. นิคมบ่งพร – พิษณุโลก ตั้งแต่เวลา 05.45–17.00 น.

1.3 ด้านระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีการเริ่มพัฒนาการท่องเที่ยวจากผู้นำชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายเพื่อให้ระบบบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ชุมชนมีกฎระเบียบในการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น การรับนักท่องเที่ยว การจัดลำดับเข้าพักโฮมสเตย์ การคืนผลประโยชน์สู่สาธารณะ เป็นต้น

1.4 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงมีที่พักแรม ทั้งหมด 15 แห่ง เป็นที่พักโฮมสเตย์โดยสมาชิกในชุมชนบ้านผารังหมี จำนวน 8 แห่ง เริ่มดำเนินการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2555 ปัจจุบันมีสมาชิกโฮมสเตย์ จำนวน 8 หลังคาเรือน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์พักค้างคืนในชุมชนได้เป็นอย่างดี มีความสะอาด และจะพัฒนาไปสู่การรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในอนาคต ส่วนอีก 7 แห่ง ตั้งอยู่ที่ใกล้เคียงชุมชนและกระจายไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยมีเอกชนเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งมีห้องพักหลายระดับให้ผู้บริการได้เลือก ร้านอาหาร มีเพียง 7 แห่ง อยู่ใกล้เคียงกับชุมชน ทั้งนี้ชุมชนควรเพิ่มร้านอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในส่วนที่ชุมชนเป็นเจ้าของให้มากกว่านี้ ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน สัญญาณโทรศัพท์ สามารถใช้งานได้ดีและมีมาตรการรักษาความปลอดภัย มีการดูแลโดยผู้ใหญ่บ้านและเทศบาลตำบลไทรย้อย

1.5 ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว โดยมีความพร้อมด้านบริการสาธารณูปโภค ด้านที่พักโดยมีโฮมสเตย์ภายในชุมชนที่มีความพร้อม รวมถึงที่พักในบริเวณใกล้เคียงที่มีความหลากหลาย ความสามารถด้านบริการอื่น ๆ เช่น รถรางบริการนำเที่ยวพร้อม

ผู้บรรยายสำหรับบริการนำเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ตลอดปี และมีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล ตำบลบ้านมุง ถ้ำผาหลวง ตำบลไทรย้อย และ จุดชมค้างคาวบ้านมุง เป็นต้น

1.6 ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า สภาพทางกายภาพดี มีบรรยากาศที่ยังคงความเป็นพื้นบ้าน ส่วนสภาพอากาศผันแปรตามฤดูกาล ระบบนิเวศน์ การอนุรักษ์ และการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนเกษตรต้นแบบปลอดสารเคมีทางการเกษตร ผู้นำชุมชนมีการสร้างความตระหนักและส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ เช่น โครงการธนาคารขยะ โครงการลดการเผาตอซังข้าว โครงการลดละเลิกใช้สารเคมีในระบบเกษตรของชุมชน

1.7 ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน พบว่า ชุมชนบ้านผาวังหมี่ได้รับรางวัลต่าง ๆ เช่น พ.ศ. 2556 เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส) ต้นแบบ พ.ศ. 2562 รางวัลชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปนวัตกรรมวิถี ระดับชุมชนท่องเที่ยวดาวเด่น “Attractive” ระดับจังหวัด และ พ.ศ. 2564 ได้รับรางวัล Thailand Tourism Awards ประเภทแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

1.8 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อเน้นการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าของพื้นที่ผ่านฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การทอเสื่อกก การทอผ้าพื้นเมือง การทำน้ำหมักชีวภาพ ปัจจุบันยังได้เพิ่มกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงผจญภัย โดยใช้พื้นที่ถ้ำผาหลวง ร่วมกับชุมชนบ้านซำบั้ง หมู่ 12 ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง นอกจากนี้ ยังให้ผู้สนใจสามารถเป็นอาสาสมัครให้ความรู้กับนักเรียน โรงเรียนบ้านผาวังหมี่ เช่น ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การประดิษฐ์ของเหลือใช้ เป็นต้น

1.9 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า สมาชิกในชุมชนมีการรวมกลุ่มอย่างชัดเจน มีความเข้มแข็งดีมาก โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการคิดและการวางแผน มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้น มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลกิจกรรมผ่านการประชุมหมู่บ้าน ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกลับคืนสู่กองทุนหมู่บ้านเพื่อพัฒนาสาธารณประโยชน์ภายในชุมชนต่อไป

1.10 ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวที่ริเริ่มโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนอำเภอเนินมะปรางและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ร่วมกันส่งเสริมให้ความรู้ เสริมสร้างทักษะที่เกี่ยวข้อง ให้มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวแบบค่อยเป็นค่อยไป กระทั่งสามารถเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมจากการว่างวันประกอบอาชีพหลัก ทำให้ชุมชนได้มีการรื้อฟื้นและอนุรักษ์ศิลปะท้องถิ่น ด้วยการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว มีระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้อาวุโสไปสู่เยาวชน นอกจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่จะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนแล้ว ยังทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้กับผู้คนจากภายนอกได้อีกทางหนึ่งด้วย

ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชน

หลังจากศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน จึงได้นำข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผารังหมี
อำเภอนinemะปราง จังหวัดพิษณุโลก

องค์ประกอบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	4.68	0.254	มากที่สุด
2. ด้านความสะดวกในการเข้าถึง	4.40	0.420	มาก
3. ด้านระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4.08	0.339	มาก
4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.15	0.192	มาก
5. ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว	4.53	0.369	มากที่สุด
6. ด้านสภาพแวดล้อม	4.55	0.263	มากที่สุด
7. ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน	4.62	0.483	มากที่สุด
8. ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	4.32	0.132	มาก
9. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	4.67	0.394	มากที่สุด
10.ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ เศรษฐกิจ	4.27	0.332	มาก
รวม	4.43	0.318	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผารังหมีอำเภอนinemะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับศักยภาพมาก ($\bar{X}=4.43$, S.D.=0.318) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อชุมชน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.68$, S.D.=0.254) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ระดับศักยภาพมากที่สุด ($\bar{X}=4.67$, S.D.=0.394) ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.62$, S.D.=0.483) ด้านสภาพแวดล้อม ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.55$, S.D.=0.263) ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, S.D.=0.369) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.40$, S.D.=0.420) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.132) ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ เศรษฐกิจ ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.332) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.15$, S.D.=0.192) และด้านระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ระดับศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.08$, S.D.=0.192) ตามลำดับ

2. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผารังหมี ตำบลไทรย้อย อำเภอนinemะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผารังหมี ตำบลไทรย้อย อำเภอนinemะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีแนวทางพัฒนาสู่ความสำเร็จประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพื้นที่: สามารถนำคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวมาพัฒนาเป็นสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ เช่น พื้นที่ป่าไม้ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล วัฒนธรรมอาหารพื้นถิ่นและวิถีเกษตรปลอดภัย ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัย เป็นต้น รวมถึงควรมีการปรับปรุงป้ายบอกทางในชุมชน ป้ายบอกทางที่เชื่อมโยงไปสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง และป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ

2. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว: นำคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เกี่ยวข้อง เช่น กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้วยการอาบป่า (Forest Bathing) ในพื้นที่ป่าไม้

ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล กิจกรรมเรียนรู้การประกอบอาหารสุขภาพ (Healthy Food Learning) การประกอบอาหารพื้นถิ่น (Local Food Cooking) ภายใต้วัฒนธรรมอาหารถิ่นอีสานชุมชนบ้านผาวังหมี่ กิจกรรมเรียนรู้และสาธิตการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ (Healthy Product) โดยนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรของชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว กิจกรรมการอบสมุนไพร โดยการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาพัฒนาให้เกิดเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก: ควรพัฒนาโฮมสเตย์ให้ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เพื่อสร้างมาตรฐานและความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว

4. ด้านระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว: ควรส่งเสริมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น พัฒนาช่องทางออนไลน์ที่หลากหลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ชุมชนแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจทั่วไป ในด้านต่าง ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจ การให้บริการการท่องเที่ยวภายในชุมชน การติดต่อที่พัก ผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษของชุมชน เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาองค์ประกอบและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาวังหมี่ ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก จากผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมชุมชนบ้านผาวังหมี่ เป็นชุมชนที่มีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ มีความสวยงาม บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ มีลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ มีเรื่องราว วิถีชีวิตชาวบ้าน เส้นทางจากตัวเมืองเข้าถึงสะดวก เส้นทางท่องเที่ยวสะดวก ลักษณะการเดินทางเหมาะสมและมีทางเลือกทั้งทางรถยนต์ส่วนตัวหรือรถโดยสารประจำทาง มีที่พักแรมทั้งที่อยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงให้เลือกพัก จำนวนร้านอาหารภายในชุมชนอาจจะไม่มากนัก แต่มีบริการบริเวณใกล้เคียง สถานบริการต่างๆ เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์เหมาะสมและมีความปลอดภัย ชุมชนมีความสามารถด้านพื้นที่สามารถท่องเที่ยวตลอดทั้งนี้สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นทางเลือกโดยเป็นอาชีพเสริมให้ชุมชนได้ โดยสามารถสรุปองค์ประกอบทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง 3) ด้านระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 6) ด้านสภาพแวดล้อม 7) ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน 8) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว 9) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 10) ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ และเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน พบว่า ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาวังหมี่ อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับศักยภาพมาก ($\bar{X}=4.43$, $S.D.=0.318$)

สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาวังหมี่ ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาวังหมี่ ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก มีแนวทางพัฒนาสู่ความสำเร็จประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ควรนำคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมาพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อเป็นเพิ่มทางเลือกด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว 2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว สามารถพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบนฐานคุณค่าและศักยภาพของพื้นที่ โดยมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น กิจกรรมอาบป่า กิจกรรมเรียนรู้และประกอบอาหารสุขภาพ กิจกรรมเรียนรู้และสาธิตการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อ

สุขภาพ กิจกรรมอบสมุนไพร เป็นต้น 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนให้มีมาตรฐาน 4) ด้านระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว ควรให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแก่ชุมชนรวมถึงพัฒนาปรับปรุงช่องทางการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไพร่ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาค้นคว้าประกอบและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไพร่ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า องค์ประกอบทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง 3) ด้านระบบบริหารจัดการท่องเที่ยว 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 6) ด้านสภาพแวดล้อม 7) ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน 8) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว 9) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 10) ด้านการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ การวิเคราะห์ศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$, $S.D.=0.318$) มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Holloway (1998) ได้กล่าวว่า การบรรลุวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวได้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการหรือ 3A ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ประกอบด้วย คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ได้แก่ ลักษณะเด่นของพื้นที่ทั้งที่เป็นสิ่งธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ ความสะดวกสบายที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็วมีความปลอดภัยและสะดวกสบายมากขึ้น 3) การเข้าไปถึง (Accessibility) ด้วยระบบการขนส่ง (Transportation) ประกอบด้วยเส้นทาง (Way) พาหนะ (Vehicle) สถานี (Terminal) และผู้ประกอบการ (Carrier) ที่พร้อม ให้บริการจะช่วยให้การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายยิ่งขึ้น ในขณะที่การศึกษาเรื่อง การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ดอยลังกา โดย (ณัฐนันท์ จีรจิณมิต, ธนียา เจริญนุกุล และส่งเสริม แสงทอง, 2566) ได้ประเมินศักยภาพหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ดอยลังกา ซึ่งประเมินศักยภาพทั้งหมด 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Attractions) 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 3) ด้านการเข้าถึงสถานที่ (Accessibility) 4) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Activities) และ 5) การบริหารจัดการทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Tourism Management) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนบ้านผาผึ้ง ตำบลไพร่ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ควรนำคุณค่าและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมาพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อเป็นเพิ่มทางเลือกด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรมอาหารพื้นถิ่นและวิถีเกษตรปลอดภัย ผลิตภัณฑ์สมุนไพรและผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัย รวมถึงพื้นที่ป่าไม้ชุมชน มาพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วรพรรณ จันทรากุลศิริ (2562) ซึ่งพบว่า จังหวัดนครราชสีมาสามารถนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นในพื้นที่ เช่น อากาศบริสุทธิ์ ป่าไม้ อาหารพื้นถิ่น แหล่งเกษตรกรรม ปรัชญาชีวิตที่ใช้ในชุมชนนั้น ๆ มาพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพได้ และในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับ รชพร จันทรสว่าง, สุธิดา มณีเนกคุณ, รสีกา อังกูร และทิพวัน ถิธคำ (2565) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวอาบป่า ความหมาย คุณค่า และประโยชน์ในบริบทของประเทศ

ไทย พบว่า 1) การท่องเที่ยวอาบ ป่า หมายถึงการท่องเที่ยวที่นำการอาบป่าเป็นกิจกรรมหลักตามความสนใจเฉพาะ หรือผสมผสานรวมกับการท่องเที่ยวทางเลือก ผ่านกระบวนการจัดการด้านความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 2) การอาบป่ามีคุณค่าทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวได้หลายมิติ เช่น รูปแบบ/แนวคิดใหม่ทางธุรกิจท่องเที่ยว เส้นทาง การท่องเที่ยวใหม่ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ตลอดจนสร้างรายได้และอาชีพเสริมให้กับชุมชน และ 3) การอาบป่ามี ประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ได้แก่ ผู้จัดกิจกรรมและกระบวนการอาบป่า และผู้ร่วมกิจกรรมอาบป่า และระดับชุมชน/สังคมที่ส่งเสริม ให้เกิดความตระหนักและเห็นถึงคุณค่าในการอนุรักษ์และดูแลรักษาพื้นที่จัดกิจกรรมอาบป่าในชุมชน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ นำขวัญ วงศ์ประทุม และดวงศิริ ภูมิวิษุเวช (2564) ในการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนตามศาสตร์พระราชา ที่พบว่า ชุมชนบ้านป่ารวก หมู่ 8 ตำบลนางแล จังหวัดเชียงราย นำพืชสมุนไพรมาใช้ในการบำบัดร่างกายผ่านกรรมวิธีพื้นบ้านหลากหลายรูปแบบ ด้วยการนวด การย่าง การอบ และการย่ำขาง ซึ่งกิจกรรมการรักษาแบบล้านนาโบราณที่น่าสนใจ ได้แก่ การตอกเส้น การย่ำขาง การนอนย่างสมุนไพรแช่เท้าสมุนไพร สบาสุมไก่ การแช่ใบไม้ และการแหกเขาควายฟ้าผ่า รวมถึงมีการจัดแสดงสมุนไพรสำหรับใช้ในการรักษาแบบล้านนาโบราณ นอกจากนี้ ภายในพื้นที่ชุมชนบ้านป่ารวกยังมี สวนสับปะรดปลอดสารพิษของกลุ่มเกษตรกรผักปลอดสารพิษ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชม ชิม และเลือกซื้อสับปะรดที่ปลอดสารพิษเพื่อบริโภคหรือเป็นของฝากของที่ระลึกให้แก่ญาติมิตร มาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อย่างไรก็ตามชุมชนควรพัฒนาปรับปรุงด้านที่พักให้มีมาตรฐาน และมีการพัฒนาช่องทางติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปให้มีความหลากหลายขึ้น สอดคล้องกับ สุนันทา คันธารานนท์, อัครวัฒน์ จิตหาญ, กฤต เกษตรวัฒนผล, ขจร ทุมศรี และเชิดชัย กลิ่นประทุม (2561) ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านยวนสาว สายน้ำคลองพอลาก อำเภอลำปาง จังหวัดกระบี่ ที่เสนอว่า หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนการท่องเที่ยว เกี่ยวกับการสร้างสื่อ เอกสาร เครือข่าย ออนไลน์ รวมทั้งการบริหารร่วมกันระหว่างองค์กรภาครัฐ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เห็นเชิงประจักษ์ เช่น มีการผลิตนวัตกรรมร่วมกันด้วยการสร้างเป็นสื่อเพื่อต่อยอดในการเป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวมีการขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นกลไกของการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านผาเรียงมี ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมบ่งพร มีศักยภาพสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้ความสำคัญในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

2. ชุมชนควรมีการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายเพื่อสร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปอย่างทั่วถึง

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงสามารถส่งเสริมเกิดรายได้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อพัฒนาเป็นสินค้าของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
2. ควรมีการศึกษา รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต้นแบบด้านส่งเสริมสุขภาพด้วยสมุนไพรและภูมิปัญญาชาวบ้าน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2566. จาก <https://www.mots.go.th/news/category/397>
- ชาย โพธิ์สิตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ : คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐนันท์ จีรจิณนิมิต, ธนียา เจตยานุกรกุล และส่งเสริม แสงทอง. (2566). การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ดอยลังกา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(1), 292-302.
- เทอดศักดิ์ ศรีสุพล. (2560). หลักการคู่มือการประเมินและกรณีตัวอย่างการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- นำขวัญ วงศ์ประทุม และดวงศิริ ภูมิวิฑูเรศ. (2564). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนตามศาสตร์พระราชา. วารสารศิลปการจัดการ. 5(2), 299-311.
- ประทีป พิษทองกลาง, พิมพ์พรรณ ปันทะเลิศ, ชิมมเรศ บริสุทธิ์ และกมลรส วรรณพรม. (2561). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการสถาบันการพลศึกษา, 10(3), 133-144.
- พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง) และพระราชรัตนสุธี (ขวัญรัก เกษรบัว). (2566). การพัฒนาชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิจัยวิชาการ, 6(3), 17-33.
- เพชรศรี นนทร์ศิริ และชัยรัตน์ เขยสุวรรณ. (2562). ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (ตาก สุโขทัย พิษณุโลก อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์). วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 13(1), 1-15.
- ภคพร วัฒนดำรง. (2566). ความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 12(1), 51-69
- รชพร จันทร์สว่าง, สุธิดา มณีเนกคุณ, รลิกา อังกูร และทิพวัน ถือคำ. (2565). การท่องเที่ยวอาบป่า ความหมาย คุณค่า และประโยชน์ในบริบทของประเทศไทย. วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 17(2), 80-96.
- วรพรรณ จันทากุลศิริ. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอายุวัฒนะในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 6(3), 1304-1305.

- วาริพร ชูศรี และ วรลักษณ์ สลิตศิริวิมล. (2563). การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ: ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 205-206.
- สถาบันทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2560). รายงานการวิเคราะห์แนวโน้มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2566, จาก https://www.ipthailand.go.th/images/3534/web_01052018/Report_CHU/8_Well-being_06.12.2017_CHU.pdf
- สุนันทา คันธานนท์, อัครวัฒน์ จิตหาญ, กฤต เกษตรวัฒนผล, ขจร ทุมศร และ เชิดชัย กลิ่นประทุม. (2561). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ชุมชนบ้านยวนสาว สายน้ำคลองพอดาก อำเภอบางพารา จังหวัดกระบี่. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 11* (น.37). ภูเก็ต: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดพิษณุโลก. (2562). *สรุปผลการดำเนินโครงการ“ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดพิษณุโลก”*. สืบค้นเมื่อ 21 ตุลาคม 2565. จาก <https://phitsanulok.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/38/2019/10/%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%9B%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B5.pdf>
- Anastasios R., (2017). *Health, social and tourism policies: which synergies are possible ?* Retrieved September 26, 2021, from <https://slideplayer.com/slide/13496765/>
- Dunets, A. N., Yankovskaya, V., Plisova, A. B., Mikhailova, M. V., Vakhrushev, I. B., & Aleshko, R. A. (2020). Health tourism in low mountains: A case study. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(3), 2213.
- Holloway, J. C. (1998). *The Business of Tourism* (5th ed.). England: Longman.
- Jyothis, T. (2016). *Health Tourism: Pros and Cons. International Journal of Multidisciplinary Research and Modern Education*. Retrieved September 26, 2021, from <https://rdmodernresearch.org/wp-content/uploads/2016/06/224.pdf>
- Kiss, K. (2015). The challenges of developing health tourism in the Balkans. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 63(1), 97-110.
- World Tourism Organization (UNWTO). (2022). *Exploring Health Tourism Executive Summary*. Retrieved October 26, 2022, from <https://www.unwto.org/global/publication/exploring-health-tourism-executive-summary>